

תאריך עדכון: 28.4.2020

שם ומספר הקורס:

שומרון והשומרונים בתקופה ההלניסטית, רומית

וביזנטית

16-0034-01

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 1 ש"ש

מסטר: ב'

שנת לימודים: תשפ"א

אתר הקורס באינטרנט: [/http://lemida.biu.ac.il](http://lemida.biu.ac.il)

א. מטרת הקורס (מטרות על / מטרות ספציפיות): מטרות על:

- הכרת השומרונים לאור מסורות יהודיות ומסורות שומרוניות.
- הכרת המאפיינים בתרבות החומרית של הקהילה השומרנית בארץ-ישראל בתקופה הרומית והביזנטית.

מטרות ספציפיות:

- הכרת התרבות החומרית של השומרונים.
- הכרת המאפיינים האדריכליים והאמנותיים של בתי הכנסת השומרניים.
- הרקע למרידות השומרונים בתקופה הביזנטית.

ב. תוכן הקורס: (רציונל, נושאים)

מטרת הקורס היא לעסוק בקהילה השומרנית בארץ-ישראל בתקופה הרומית והביזנטית. הקורס יכלול סקירה היסטורית על היווצרותה של הקהילה השומרנית לאור מסורות יהודיות ושומרניות מתקופת בית ראשון ועד לתקופה הרומית. עיקר הקורס יעסוק בתקופה הרומית והביזנטית ונברר האם ניתן לזהות שומרונים על פי התרבות החומרית? האם קיימת תרבות חומרית שומרנית ייחודית? וכן נעסוק באינטראקציה בין הקהילה השומרנית לקהילה היהודית והנוצרית בתקופה הביזנטית.

מהלך השיעורים: (שיטות ההוראה, שימוש בטכנולוגיה, מרצים אורחים)

- הרצאה פרונטלית
- הקרנת מצגות מחשב בתכנת Power Point

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים: (רשימה או טבלה כדוגמת המצ"ב)

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת
1	מבוא: המסגרת הכרונולוגית – רקע היסטורי ותרבותי. מי הם השומרונים? מסורות יהודיות ומסורות שומרוניות.	Pummer, <i>The Samaritans</i> , pp. 9-25.
2	השומרונים בתקופה הפרסית	מ' מור, משומרון לשכם, עמ' 33-52.
3	השומרונים בתקופה ההלניסטית: מפגש אלכסנדר מוקדון עם סנבלט; פפירוסי ואדי דליה; מתי נבנה המקדש השומרוני בהר גריזים?	
4	קדושתו של הר גריזים; היישוב השומרוני בהר גריזים בתקופה ההלניסטית	ח' אשל, "התפשטות של האמונה בקדושתו של הר גריזים"
5	יחסי יהודים ושומרונים בכתבי יוסף בין מתתיהו ובברית החדשה	
6	יחסי יהודים ושומרונים בספרות חז"ל	ספראי וספראי, "השומרונים בספרות חז"ל"
7	השומרון והשומרונים בתקופה הרומית	
8	בתי כנסת שומרונים: ממצא ארכיאולוגי ובמסורת השומרנית	מגן, "בתי כנסת שומרונים"
9	השפעות ההדדיות בין בתי כנסת שומרונים לבתי כנסת יהודיים וכנסיות	R. Pummer, "Samaritan Synagogues and Jewish Synagogues"
10	תרבות חומרית שומרנית: מקוואות שומרונים, קבורה שומרנית	מגן, "המקוואות בקדומים ושמירת הטהרה אצל השומרונים"
11	כתב וכתובות שומרונים; קמעות שומרונים	Barag, "Samaritan Writing and Writings"
12	נרות בית נטיף ונרות שומרונים	זוסמן, "נרות שומרונים"
13	סביבות שכם, הר גריזים והשומרון בתקופה הביזנטית: התפשטות הנצרות בשומרון; מרידות השומרונים	די סגני "מרידות שומרונים בארץ-ישאל הביזנטית"

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם: אין

חובות / דרישות / מטלות:

- קריאת חובה
- השתתפות פעילה
- בחינה בסוף הסמסטר

מרכיבי הציון הסופי (ציון מספרי / ציון עובר):
מבחן (100%)

ד. ביבליוגרפיה: (חובה/רשות)

1. א' איילון, "חורבת מגדל (צור נתן) – כפר שומרוני קדום", בתוך: א' שטרן וח' אשל (עורכים), **ספר השומרונים**, ירושלים תשס"ב, עמ' 272 – 288.
2. ח' אשל, "התפשטות של האמונה בקדושתו של הר גריזים", **ספר השומרונים** (לעיל 1), ירושלים תשס"ב, עמ' 192 – 209.
3. ר' ברקאי, "סרקופגים שומרונים", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 1), ירושלים תשס"ב, עמ' 338-310.
4. ל' די סגני "מרידות שומרונים בארץ-ישאל הביזנטית", **ספר השומרונים** (לעיל 1), ירושלים תשס"ב, עמ' 454 – 480.
5. י' דן, **חיי העיר בארץ-ישראל בשלהי העת העתיקה**, ירושלים תשמ"ד.
6. י' דן, **עיונים בתולדות ארץ-ישראל בתקופה הרומית-ביזנטית**, ירושלים תשס"ו.
7. ו' זוסמן, "נרות 'שומרונים'", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 1), עמ' 339-371.
8. י' חמיטובסקי, "מסורות תלמודיות על אזורי היישוב השומרוני בארץ ישראל בתקופת המשנה והתלמוד על פי הממצא הארכיאולוגי", ירושלים וארץ ישראל, 3 (תשס"ו), עמ' 101-69.
9. א' לימור, **מסעות ארץ הקודש**, ירושלים תשנ"ח
10. י' מגן, "המקוואות בקדומים ושמירת הטהרה אצל השומרונים", **קתדרה**, 43, תשמ"ה, עמ' 26-15.
11. י' מגן, "השומרונים בתקופה הרומית-הביזנטית", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 1), עמ' 245-213.
12. י' מגן, "תחומי ההתיישבות השומרנית בתקופה הרומית-הביזנטית", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 5), 271-245.
13. י' מגן, "בתי כנסת שומרונים", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 1), עמ' 381-372.
14. י' מגן, **פלאביה ניאפוליס – שכם בתקופה הרומית**, ירושלים תשס"ה.
15. מ' מור, **משמרן לשכם – העדה השומרנית בעת העתיקה**, ירושלים תשס"ג.

16. י' נוח, "על כתבם וכתובותיהם של השומרונים בעת העתיקה", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 1), עמ' 372 – 381.
17. א' לינדר, **היהודים והיהדות בחוקי הקיסרות הרומית**, ירושלים תשמ"ג.
18. ז' ספראי, "עיצוב הדת השומרנית – ממתית?", **במעבה ההר**, ג, תשע"ד, עמ' 43-78.
19. ש' ספראי ז' ספראי, "השומרונים בספרות חז"ל", משנת ארץ ישראל – מסכת ברכות, ירושלים תשע"א, עמ' 360-400.
20. ר' רייך, "קמעות שומרונים מן התקופה הרומית המאוחרת והביזנטית", בתוך: **ספר השומרונים** (לעיל 1), עמ' 289-309.
21. D. Barag, "Samaritan Writing and Writings", In Hannah M. Cotton, Robert G. Hoyland, Jonathan J. Price, and David J. Wasserstein (eds.), *From Hellenism to Islam: Cultural and Linguistic Change in the Roman Near East*. Cambridge: New York; Cologne 1992, 303-323.
22. G. Knoppers, *Jews and Samaritans: The Origins and Early History of Their Relations*, Oxford 2013.
23. Y. Mgen, *Mount Gerizim Excavations*, Jerusalem 2004.
24. R. Pummer, "How to tell a Samaritan Synagogue from a Jewish Synagogue", *BAR*, 24, 1998, pp. 24-35.
25. R. Pummer, "Samaritan Synagogues and Jewish Synagogues", S. Fine (ed.), *Jews, Christians and Polytheists in the Ancient Synagogue: Cultural Interaction during the Greco-Roman Period*, New York 1999, pp. 118-160.
26. R. Pummer, *The Samaritans: A Profile*, Grand Rapids, Michigan 2016.
27. O. Tal and I. Taxel, *Samaritan Cemeteries and Tombs in the Central Coastal Plain: Archaeology and History of the Samaritan Settlement Outside Samaria (ca. 300-700 CE)*, Munster 2015.

ספרי הלימוד (textbooks) וספרי עזר נוספים:

חומר מחייב למבחנים (מתוך הרשינה לעיל):
10; מקור 13 – עמ' 17 – 33;

שם הקורס באנגלית:

The Samaritans during the Hellenistic, Roman and Byzantine Periods